SCRISORILE PORTUGHEZE
ale Marianei Alcoforado

Traducere şi prezentare de Veronica Porumbacu
Cuvînt înainte de Alexandru Philippide

CUVÎNT ÎNAINTE

Habent sua fata libelli, cărțile îşi au destinul lor. Această vorbă vestită, scoasă dintr-un poet şi gramatic latin, Terentianus Maurus, el însuşi foarte puțin cunoscut, cuprinde un adevăr. Despre cîți autori din antichitate nu ştim nimic, sau aproape nimic! Despre viața lui Petronius, autorul *Satiriconului,* se fac numai presupuneri, pe baza unui text din Tacit, care nu e concludent; despre Luchian, despre Apuleius, autorul *Măgarului de aur,* ştim ceva aproape numai din informațiile pe care ei înşişi ni le dau în operele lor. Dar chiar mai aproape de noi, despre Isidore Ducasse, care sub răsunătorul nume de Lautreamont a lăsat posterității acele incomparabile *Chants de Maldoror,* ştim cu exactitate locul şi data naşterii şi a morții, dar nu ştim nimic din biografia lui. Adevărul este că valoarea unei opere nici nu creşte, nici nu scade prin cunoaşterea vieții autorului.

Despre Mariana Alcoforado, autoare presupusă a celor cinci scrisori rămase în istoria literară sub titlul de *Scrisorile portugheze,* se ştie cu precizie că a fost călugăriță într-o mănăstire din Portugalia şi că a trăit între 1640—1723. S-au adunat însă atîtea controverse în ce priveşte faptul dacă ea este într-adevăr autoarea acestor scrisori, încît sîntem îndreptățiți să nu dăm acestui lucru o însemnătate prea mare. Sigur este numai că aceste scrisori au caracterul unor lucruri trăite şi nu imaginate. E destul pentru asta să le citeşti. Ele au fost, foarte probabil, scrise într-adevăr din imboldul unei pasiuni adevărate şi nu închipuite. E greu de presupus că un literat mediocru cum este acel Guilleragues, editor şi presupus traducător al scrisorilor, ar fi putut să mimeze atît de bine tonul sincer, cînd dulce, cînd aprig, al unor scrisori de dragoste.

S-ar putea presupune desigur (şi lucrul a fost făcut) că acel Guilleragues s-a servit, pentru compunerea scrisorilor, de scrisori autentice de dragoste, pe care el le-a publicat, cu foarte puține intervenții stilistice. Dar tocmai aceste intervenții ar fi cerut o pană de scriitor „observator al inimii umane", cum se caracterizează Stendhal pe el însuşi. Faptul că istoria literară nu a putut stabili că un astfel de scriitor a contribuit la compunerea sau măcar la aranjarea *Scrisorilor portugheze* lasă mai mult loc presupunerii

că acestea sînt într-adevăr produsul unei mari pasiuni, un document psihic de mare adîncime.

La părerea aceasta ne îndeamnă şi faptul că însuşirile de artă literară, de stil, de compoziție chibzuită sau de spontaneitate simulată cu dibăcie, toate aceste însuşiri nu se pot distinge în aceste scrisori. Stilul lor exprimă, fără nici un artificiu, mişcările sufletului şi dau o impresie de adevăr şi de sinceritate care, încă o dată, ar fi fost greu de simulat. Emile Henriot, în studiul său despre Mariana Alcoforado din *Les livres du second rayon,* Paris, 1926, are în mare măsură dreptate cînd afirmă: „Se poate spune că *Scrisorile portugheze* au fost la originea romanului epistolar, de la *Noua Eloiză* la *Legăturile primejdioase*, Laclos nu le-a ignorat". Afirmația este desigur valabilă în primul rînd cu privire la romanul epistolar francez, deşi chiar şi aici ar fi de văzut, de exemplu, dacă la apariția ideii de roman epistolar în Franța n-a contribuit în chip apreciabil *Pamela sau Virtutea răsplătită*, romanul englezului Samuel Kichardson, din 1741. Fapt este că Rousseau pomeneşte de *Scrisorile portugheze* în a sa *Scrisoare către d'Alembert cu privire la spectacole* (1758). Stendhal, la începutul cărții sale *Despre iubire* (1822), dă ca exemplu de amor-pasiune pe acela al călugăriței portugheze. Influența acestor cinci scrisori a fost fără îndoială destul de întinsă şi de adîncă.

Această influență nu s-a manifestat decît în ce priveşte exemplul călăuzitor, nu modelul de imitat. Şi anume din simplul motiv că „Scrisorile portugheze" nu au, cum am mai spus, însuşiri de artă literară care pot fi imitate, ci calități de mare şi profund adevăr sufletesc, care fac din ele un exemplu de descriere fidelă a agitației pe care o produce într-un suflet de femeie o pasiune ce se rezolvă în tristețe şi decepție. Stilul scrisorilor e despuiat de orice preocupare de artă. E susținut însă la o tensiune înaltă, de elocvența pasiunii şi de perfecta lui adaptare la mişcările sufletului.

„II y aura un an dans peu de jours que je m'abandonnais toute à vous sans ménagement... Voire passion me paraissait fort ardente et fort sincère; et je n'eusse jamais pensé que mes faveurs vous eussent assez rebuté pour vous obliger à faire cinq cents lieues ei à vous exposer à des naufrages pour vous en éloigner". („Peste cîteva zile se împlineşte un an de cînd m-am dat ție cu totul, fără nici o oprire... Pasiunea ta mi se părea foarte arzătoare şi foarte sinceră; şi niciodată nu mi-aş fi închipuit că dăruirea mea te-ar dezgusta într-atîta, încît să fii silit să străbați cinci sute de leghe şi să te expui la vreun naufragiu, numai ca să te îndepărtezi de mine.") Observațiile acestei îndrăgostite sînt de-o mare acuitate şi expresia este subtilă şi precisă: *„J'ai éprouvé que vous m'étiez moins cher que ma passion... Sachez que je m'aperçois que vous êtes indigne de tous mes sentiments... Je me suis laissée enchanter par des qualités très médiocres".* („Am simțit că-mi eşti mai puțin scump decît îmi este propria mea pasiune. Să ştii că-mi dau seama că nu eşti demn de sentimentele mele. M-am lăsat ademenită de nişte calități

foarte mediocre"). Sau acest final al ultimei scrisori, pe care o trimite infidelului şi ingratului amant, final de o grandoare tragică în simplicitatea lui incizivă: *„Je ne veux plus rien de vous, je suis une folle de redire les mêmes choses si souvent; il faut vous quitter et ne penser plus à vous*; *je crois même que je ne vous écrirai plus. Suis-je obligée de vous rendre un compte exact de tous mes divers mouvements ?"* („Nu mai vreau nimic de la tine; nebună sînt că spun mereu acelaşi lucru; trebuie să te părăsesc şi să nu mă mai gîndesc la tine; cred chiar că nici nu-ți voi mai scrie. Sînt oare obligată să-ți dau socoteală de tot ce se întîmplă cu mine?"[1]).

Călugărița aceasta vorbeşte într-un stil care aminteşte bine (poate chiar prea bine) de stilul moraliştilor francezi ai epocii. Să fie oare numai efectul decepției amoroase pe care i-a lăsat-o iubitul care a părăsit-o? La urma urmei, de ce nu? De ce să căutăm numaidecît urme de literatură acolo unde avem de-a face cu reacția firească a unui suflet înzestrat cu o mare capacitate afectivă? Să ne mulțumim să constatăm că printre multele mănunchiuri de scrisori de dragoste care există în literatura universală, aceste cinci *Scrisori portugheze* au un loc de primul rang.

Excelenta traducere a Veronicăi Porumbacu le pune acum la îndemînă publicului cititor român.

AL. PHILIPPIDE

---

[1] Identice ca sens şi suită de idei, citatele din prefața maestrului Philippide urmează textul francez, aşa cum s-a transmis, invariabil, după prima ediție Guillerangues, în timp ce poeta traducătoare, Veronica Porumbacu, avînd în față şi această primă versiune, a ascultat mai ales varianta germană a poetului Rainer Maria Rilke. Considerînd interesantă această confruntare, lăsăm intacte cititorului ambele formulări (n. red.).

CUVÎNTUL TRADUCĂTOAREI

Stai încă, umbră-a fericirii mele,
al farmecului chip amăgitor!
Mult-fericită, pentru tine mor
şi suferind trăiesc, în chinuri grele.

De-i pieptul meu metal supus şi blînd
magneticelor farmece-ale tale,
de ce mă-mbii pe a iubirii cale,
ca tu să fugi îndată şi rîzînd?

Şi totuşi simt: te-ai lăuda-n zadar
că tirania ta îmi scurmă rana,
disprețuindu-mi pînă şi liana

ce te-a legat, o, chip imaginar!
Puțin îmi pasă daca rîzi de mine,
cînd nălucirea-ncătuşat te ține.

Nu timpul desparte pe autoarea acestor versuri, Juana de la Cruz, de sora Mariana Alcoforado, semnatara epistolelor de față. Între 1640, anul în care a văzut lumina zilei pasionata portugheză, şi data naşterii acelei lirice *Monja de Mejico,* s-a scurs numai un deceniu. Amîndouă respiră deci aerul aceleiaşi epoci, deşi totul le separă, aparent, biografiile: oceanul ce se întinde între Mexic şi Portugalia, graiul (Juana scrie în spaniola secolului de aur, Mariana în stilul vremii de după Camões), condiția lor socială (portugheza se trage dintr-o familie de rang mijlociu, călugărița mexicană a fost doamnă de onoare a reginei, înainte de a îmbrăca vălul monahal), pregătirea intelectuală (hărăzită muzelor hispanice, o familiară a umanisticii şi a ştiințelor exacte, şi-a văzut încă în timpul vieții publicate două ediții ale versurilor ei, în timp ce, fără aceste scrisori, călugărița portugheză ar fi fost una din milioanele de femei care au trăit, au iubit şi suferit din dragoste, fără să lase în istoria literaturii nici urma unei umbre. În cei treizeci şi opt de ani de viață, sora Juana a atins o celebritate deseori invidiată şi prigonită, pe cînd, dacă acest țipăt în dragoste nu ar fi fost auzit, pînă şi numele Marianei Alcoforado ar fi rămas ignorat de posteritate.

Biografia i-a şi fost, de altfel, destul de anevoios reconstituită de cei care au tradus, în Franța ori Olanda, epistolele călugăriței, la puțini ani după redactarea lor.

Cine a fost presupusa lor autoare?

Unamuno aminteşte în prefața „nuvelelor sale exemplare" cele trei ipostaze ale omului: ființa reală pe care nu şi-o cunoaşte nici el, cea care

crede că este, şi cea care cred alţii că ar fi, adăugind însă la acestea o a patra identitate — biografia ideală a fiecăruia, cea pe care şi-ar dori-o, şi prin care un om poate fi damnat sau izbăvit; ea e, după Unamuno, singura transmisă postumităţii unui artist. Chiar şi această biografie, însă, îi e refuzată Marianei, căreia recenţi cercetători i-au contestat existenţa fizică. Pentru unii din ei, opera, apocrifă, s-ar datora de fapt tălmăcitorului care semna în 1669, la Paris, „versiunea franceză a unor pierdute *„Lettres portugaises“*. Cu atît mai bine: ficţiunea a convins într-atîta cititorii secolului al XVII-lea, încît mulţi au fost ispitiţi să cerceteze identitatea exactă a necunoscutei. În 1810, s-a descoperit pe manuscrisul traducerilor, pomenită într-un colţ, autoarea lor: călugăriţa Mariana Alcoforado, al cărei nume l-au căutat apoi portughezii în arhive, şi a cărei biografie a încercat să o reconstituie Karl Larsen, prefaţatorul versiunii daneze a celor cinci epistole. Bineînţeles, adevărul e controversat pînă astăzi. Dar, indiferent dacă a existat sau nu, ea va rămîne în literatură ca o mare îndrăgostită, cu o linie a vieţii hotărîtă dintr-o singură trăsătură.

Fiica unor părinţi fără blazon sclipitor (tatăl, Francisco Alcoforado, ar fi fost funcţionar şi ofiţer, mama, Leonor Mendes, s-ar trage dintr-o familie de neguţători şi proprietari de pămînt) vine pe lume în orăşelul de provincie Beja, în anul izbucnirii războiului pentru independenţa Portugaliei. Soarta schimbătoare a luptelor apropie deseori frontul de proprietatea părintească, umplînd fetiţa de spaimă şi de nelinişti cu atît mai mari, cu cît tatăl, partizan înfocat al casei de Braganza, ia parte la administraţia civilă şi militară a oraşului şi se expune multor primejdii, împreună cu cei doi fii ai săi, fraţi ai Marianei. Incertitudinea acelor vremi precare îi face pe părinţii ei s-o încredinţeze, la vîrsta de doisprezece ani, unei mănăstiri a ordinului Sfînta Clara, şi nimeni nu socoteşte neobişnuită claustrarea *unei* copile, care va creşte izolată de lume, zărind-o doar prin ferestrele înguste, ogivale, ale lăcaşului sacru. Ea împarte la început viaţa monahală cu o soră foarte apropiată ca vîrstă, care moare, însă, prea timpuriu; puţin după pierderea ei, decesul mamei îi lasă Marianei în grijă o surioară mai mică, numai de trei ani, care este adăpostită în Aceeaşi mănăstire. Şi poate tocmai aceste griji materne vor trezi pentru prima oară simţurile călugăriţei, răscolite mai tîr ziu de o dragoste pătimaşă...

Într-adevăr, în anul cînd regii Franţei se hotărăsc să trimită cîteva regimente în ajutorul Portugaliei, îşi face apariţia în orăşelul Marianei locotenentul unei companii de cavalerie, tînărul marchiz Noël Bouton de Chamilly. Ca oricare locotenent frumos şi fluşturatic, el se împarte între cavalcade şi chefuri, între arme şi preumblări pe sub zidurile mănăstirii, de unde simte deseori aţintite asupra lui privirile pătimaşe ale sever înveşmântatelor călugăriţe. Inutil să amintim amănuntele primelor întîlniri, înlesnite de fratele Marianei, Balthazar. Le evocă incomparabil mai colorat decît ar putea-o face un „Cuvînt înainte”, sora Mariana însăşi. Pentru ea,

prima iubire e o revelație cu atît mai puternică, cu cît orice alt simțămînt în afara celui religios e interzis între zidurile sacre. Pentru junele în uniformă, însă, care-şi părăsise acasă, la fel de uşuratic, o altă iubită, legătura e o distracție de ostaş chefliu, cu sediul temporar într-o țară şi într-un tîrg străin. Rechemat de fratele său, printr-o scrisoare, marchizul nu ezită să se întoarcă, în 1667, în capitala acelei *Doulce France* din care venise, părăsind grăbit orăşelul de provincie şi pe îndrăgostita a cărei jale e vecină cu nebunia. Patima e atît de mistuitoare, încît riscă s-o carbonizeze, şi unicul lucru ce o salvează e scrisul în care i se converteşte durerea. Sora Mariana Alcoforado nu face literatură, îi scrie pur şi simplu iubitului necredincios, îl cheamă şi recheamă, cu o forță devoratoare de distanțe, ce-l lasă totuşi nepăsător. Şi scrisorile, care unesc psalmii profani cu blestemul, o fac să retrăiască totul, să-şi lumineze din nou scurta ei fericire, în oglinzile măritoare ale amintirii.

Detalii? Foarte puține. Geografia mănăstirească e redusă la chilia şi balconul în care o scoate la aer Doña Brites, înduioşată de starea tinerei surori. Lumea e numai drumul de țară dintre Beja şi Mertola, pe care i s-a arătat prima oară iubitul. Limbajul însuşi, sărac; o cascadă de noțiuni, de abstracții (de cîte ori nu revin obsesiv cuvinte ca *nefericire, nemîngîiere, neputință, nerecunoştință, deznădejde, dispreț, durere, speranță, destin, simțămînt, pasiune, fidelitate*?). Şi totuşi aceste cuvinte sînt încrustate într-o montură prețioasă, într-o magistrală dialectică a sentimentelor: invocarea jurămintelor, memoria patimii, reproşul sincerității, dorința de a fi mai departe amăgită şi, în sfîrşit, spaima de a reuşi să uiți... Autoobservarea şi psihologia sînt de o uimitoare stringență, fraza e elegantă, vag încărcată, gongorică pe alocuri, niciodată însă fără distincția acelui secol al XVII-lea, care iradiază în lumea latină. Epistolele incandescente, sfîşietoare, primesc răspunsuri neîndemînatice, seci, încărcate de repetiții, ce maschează golul şi indiferența tot mai dureroasă pentru destinatară. După invocațiile exasperate, urmează despărțirea de amintiri. Tot restul — tăcere. Marchizul — pe care numai dragostea Marianei avea să-l închidă în chihlimbarul marilor mărturii de dragoste — îmbătrîneşte lîngă soția sa franceză, care nu îi dăruie nici frumusețe, nici urmaşi, ci numai o ascensiune sigură, pînă la rangul de mareşal; în timp ce călugărița supraviețuieşte pasiunii din tinerețe, stingîndu-se la optzeci şi trei de ani, fără să fi urcat vreo treaptă în ordinul monahicesc, acolo, între zidurile aceleiaşi mănăstiri unde i s-a consumat unica vijelie sentimentală.

Cum ar fi fost viața ei cu marchizul de Chantilly? De cîte ori îşi va fi prefirat amintirile ca pe nişte mătănii, de cîte ori îi vor fi venit pe buze cuvintele iubitului, în ciuda hotărîrilor şi jurămintelor de a le uita — nu ştie nimeni. Tot ce mărturiseşte această Maica Scintilla a vremii — numită curînd după plecarea franțuzului portăreasă la mănăstire, poate tocmai pentru a-şi uita în ocupațiile zilnice amărăciunea — e compătimirea blîndă

ce o trezeşte jalnica ei stare în cele mai severe suflete. Dar aşa cum nu ne-am putea închipui o Julietă domestică, rotunjindu-şi după căsătorie, ca o matroană, silueta străvezie, ori pe Heloiza devenită o calmă şi obişnuită Madame Abelard, tot astfel e cu neputință să ne-o imaginăm pe sora Mariana eliberată de patimă. Din clipa în care lasă jos pana, sfîrşind scrisoarea ce pune brusc capăt acestui lung țipăt de dragoste şi deznădejde, ea reintră în tagma anonimatului monahal.

Mărturisirile, însă, au rămas să răscolească veacuri de-a rîndul cititorii şi au ispitit nu odată patima de traducător a poeților. În lipsa originalului, am preferat versiunea lui Rilke, interpretul marilor îndrăgostite, şi am trudit ani întregi la tălmăcirea elegiilor portughezei. Între sonetele Louisei Labe şi cele ale Elisabethei Barrett-Browning, epistolele Marianei Alcoforado — sau ale anonimului ei semnatar — se înscriu printre cele mai frumoase scrisori de dragoste ale tuturor timpurilor.

Veronica Porumbacu

ÎNTÎIA SCRISOARE

Vezi, dragostea mea, ce peste măsură de neprevăzătoare erai! Nefericită iubire, ai fost înşelată, şi m-ai înşelat cu speranțe amăgitoare. O patimă de la care aşteptai atîta fericire nu-ți poate azi dărui decît o ucigătoare lipsă de speranță, ce-şi află egalul doar în absența cumplită ce-a pricinuit-o. Cum anume? Această plecare căreia durerea — oricît şi-ar tortura fantezia — nu i-ar găsi un nume în stare să dea glas deznădejdii, părăsirea aceasta mă va opri pe vecie să văd ochii ce mă întîmpinau cu atîta iubire, şi cărora le datorez atîtea emoții, atîtea pricini de bucurie — ochii aceia care-mi înlocuiau toate cîte-s pe lume şi care însemnau pentru mine mulțumirea fără hotare. Ah, ochii mei au pierdut unica lumină ce le dădea, strălucire şi rămîn doar cu lacrimile, iar eu nu i-am mai folosit la nimic altceva decît la plîns — un plîns neîntrerupt, de cînd m-i-a fost dat să. aflu că te-ai hotărît să pleci; ceea ce nu voi putea să îndur şi desigur mă va ucide în scurt timp. Şi totuşi parcă mă atrage nefericirea, a cărei singură pricină eşti tu. Viața mea îți aparținea din clipa în care, văzîndu-te, mă făcea să simt un fel de plăcere în a ți-o jertfi. De o mie de ori îndrept spre tine suspinele mele; ele te caută pretutindeni şi, cînd mi se întorc, mă răsplătesc pentru toate greu induratele mele temeri, repetîndu-mi mereu cu glasul adînc şi sincer al tristului meu destin, ce nu-mi dă răgazul să mă liniştesc: încetează, încetează, nefericită Mariana, să te mistui în van, încetează să mai cauți un iubit pe care nu-l vei revedea niciodată, care a plecat peste mări, ca să fugă de tine, care trăieşte în Franța, în vălmăşagul petrecerilor, şi nu-şi aminteşte nici o clipă de durerea ta, şi îți dăruie cu plăcere aceste

izbucniri, pentru care nu-ți poate purta nici o recunoştință. Şi totuşi nu, nu mă pot hotărî să te condamn jignindu-te atît de cumplit; dimpotrivă, spre a-mi afla mîngîiere cum pot mai bine, îți găsesc tot felul de îndreptățiri. Nu vreau să-mi închipui că m-ai fi uitat. Nu sînt destul de nefericită chiar şi fără să mă las torturată de noi bănuieli ce nu au temei? Şi de ce aş uita cît de mult te-ai străduit să-mi dovedeşt iubirea? Într-atîta m-a cucerit acea străduință a ta, încît m-am simți de-a dreptul ingrată să nu te iubesc mai departe, cu aceeaşi patimă de foc ce mi-o dădea pasiunea, ca pe vremea cînd îmi mai răspundeai în acelaşi fel. Cum se poate să mă doară atît de cumplit amintirea unor clipe atît de plăcute? Şi trebuie oare neapărat ca, împotriva naturii lor însăşi, ele să-mi rupă inima? Ah, ultima ta epistolă mi-a adus-o într-o stare ciudată: a început să bată atît de repede, încît, mă crede, căuta să se smulgă din pieptul meu, ca să ajungă la tine. Mă copleşea într-atît violența acestor emoții, încît am rămas trei ceasuri şi mai bine fără cunoştință. Mă împotriveam să mă întorc la o viață pe care trebuia s-o pierd din pricina ta, de vreme ce nu o pot păstra pentru tine. Mi-a revenit, împotriva propriei mele voințe, căci mi-era plăcut să mă simt murind de iubire şi, de altfel îmi părea mai bine să nu-mi mai văd inima sfîşiată de durerea că m-ai părăsit. După acest acces, mi-a fost dat să trec prin cele mai deosebite stări; cum puteam oare să nu sufăr, cîtă vreme nu te vedeam? Îndur fără murmur aceste suferințe, căci tu eşti pricina lor. Spune, aceasta-i răsplata că te-am iubit atît de fierbinte? Dar orice-ar fi, mi-e totuna, sînt hotărîtă să te ador toată viața şi să nu văd pe nimeni altul dinaintea ochilor mei afară de tine. Şi te asigur că şi tu ai face mai bine să nu mai iubeşti pe nimeni alta. Te-ai putea mulțumi cu o pasiune care n-ar mai avea ardoarea pasiunii mele? Se poate să găseşti aiurea mai multă frumusețe (deşi îmi spuseşi cîndva că aş fi şi frumoasă), dar niciodată, niciodată nu vei găsi atîta iubire, iar tot restul n-are nici o însemnătate. Nu-ți mai umple scrisorile cu lucruri prisoselnice şi nu-mi mai tot scrie să mă gîndesc la tine. Nu-ți pot uita nici prezența şi nici speranța ce mi-ai lăsat-o, plecînd, că vei reveni şi rămîne un timp lîngă mine. Ah, de ce nu vrei să rămîi viața întreagă? Dacă aş putea ieşi din nefericita asta de mănăstire, n-aş aştepta aici în Portugalia împlinirea făgăduielilor tale: fără a ține seama de nimic, aş pleca să te caut, să te urmez şi să te iubesc oriunde te-ai duce. Nu mă amăgesc cu gîndul că aceasta ar fi cu putință, nu vreau să mă hrănesc cu speranțe ce, desigur, mi-ar aduce o mică alinare, nu vreau să mai simt decît numai durerea. Trebuie să-ți mărturisesc că prilejul acesta, de a-ți scrie prin fratele meu, mi-a dăruit o oarecare bucurie şi mi-a întrerupt pentru o clipă nemîngîierea. Te conjur să-mi spui de ce ai ținut atîta să mă cucereşti, cum ai şi făcut-o, deşi ai ştiut dinainte că va trebui să mă părăseşti? De ce această îndîrjire a ta să mă faci nefericită? De ce nu m-ai lăsat în pace în mănăstirea mea? Îți făcusem vreun rău? Dar iartă-mă, nu-ți fac vreo vină; nu sînt în stare să mă răzbun nici în gînd; plîng numai cruzimea soartei

mele. Despărțindu-ne, cred că ea ne pricinuieşte toată nefericirea cu care ne-ar putea copleşi. Dar inimile noastre nu vor fi în stare, totuşi, să se despartă vreodată. Iubirea care e mai puternică decît destinul, le-a unit pe viață. Dacă îți pasă cît de puțin de soarta mea, scrie-mi des. Merit mica osteneală ce-ți cer, ca să ştiu şi eu ce e în inima ta şi cum o mai duci. Şi înainte de toate: vino. Adio, n-aş vrea să mă despart de această hîrtie, ea va ajunge în mîinile tale. De-aş avea eu norocul acesta! Ah, smintită ce sînt, văd prea bine că nu-i cu putință. Adio, nu mai pot. Adio, iubeşte-mă mereu şi fă-mă să sufăr mai mult încă.

A DOUA SCRISOARE

Sublocotenentul tău mi-a spus chiar acum, că furtunile te-ar fi silit să acostezi în regatul Algarve. Mă tem că ai avut mult de îndurat şi gîndul acesta a pus într-atîta stăpînire pe mine, încît abia dacă mă mai gîndesc la propriile mele suferințe. Eşti sigur că sublocotenentul tău ia mai mult de cît mine parte la toate greutățile prin care treci azi? De ce să fie el mai bine informat decît mine, într-un cuvînt, mie de ce nu mi-ai scris?

Sînt adînc nefericită că n-ai găsit, din clipa în care ai plecat, nici un prilej de a-mi scrie, şi încă şi mai nefericită dacă ai avut prilejul cumva şi tot nu mi-ai scris. Îmi faci o cumplită nedreptate şi nerecunoştința ta întrece orişice margini: dar aş înnebuni de durere, dacă această purtare a ta ți-ar adude vreo nenorocire; mai bine să rămînă nepedepsită, decît să mă ştiu răzbunată.

Mă împotrivesc la tot ce îmi pare o dovadă că nu mă mai iubeşti; mai curînd înclin să mă las orbeşte în voia pasiunii mele, decît să găsesc motive de a mă plînge de nepăsarea ta.

De cîte nelinişti m-ai fi cruțat, să fi fost, din prima clipă în care am făcut cunoştință, la fel de puțin aprins cum îmi pari de o vreme încoace. Dar cine nu s-ar fi lăsat înşelat de asemenea flacără, cine nu ar fi crezut-o sinceră? Omul se hotărăşte greu şi călcîndu-şi pe inimă să pună la îndoială sinceritatea celor iubiți.

Simt prea bine, ție îți va părea de-ajuns orice scuză, oricît de slabă; dar chiar dacă nu te gîndeşti să mi-o scrii, iubirea mea este atît de părtinitoare față de tine, încît de fapt îți pun în seamă o vină doar ca să am bucuria de a-ți da eu însămi dreptate.

Atîta m-ai asediat, pînă m-ai cucerit; înflăcărarea ta m-a cuprins şi pe mine; bunătatea, ce mi-o arătai, m-a vrăjit şi, în sfîrşit, jurămintele tale m-au încredințat pe deplin. Violența propriului meu simțămînt m-a ispitit; începutul a fost fericit şi voios, dar acum îmi dă numai lacrimi, suspine, o moarte nemîngîiată, la care nu văd vreun leac.

Nu pot tăgădui că iubirea pentru tine nu mi-ar fi dăruit şi clipe de neaşteptată şi nespusă fericire; dar acum le plătesc cu dureri de neînchipuit. Tu ştii întotdeauna să-mi pricinuieşti emoţii din cale afară de mari. Dacă aş fi avut tăria să mă împotrivesc simţământului tău, dacă — pentru a-ţi spori ardoarea — aş fi ştiut să-ţi dau un motiv de îngrijorare sau de gelozie, dacă ai fi putut observa în purtările mele o prefăcută reţinere, ori dacă, în sfîrşit, aş fi avut eu însămi destulă voinţă pentru ca întreaga mea raţiune să se împotrivească slăbiciunii fireşti ce am simţit-o de la început pentru tine (bineînţeles, zadarnice ar fi fost strădaniile mele), atunci s-ar cădea să mă pedepseşti cu asprime şi să mă faci să simt puterea ce-o ai asupră-mi. Dar tu îmi păreai că meriţi dragostea mea, înainte chiar de a-mi fi spus că mă iubeşti. Pe urmă, mi-ai arătat o patimă atît de puternică, încît mi-am ieşit din minţi şi m-am aruncat cu ochii închişi în dragoste.

Tu nu erai ca mine, orbit; atunci cum ai putut îngădui să ajung în starea în care sînt astăzi? Ce gîndeai să faci cu simţământul meu care era limpede că avea să-ţi devină o povară? Ştiai doar prea bine că nu vei rămîne veşnic în Portugalia; atunci, pentru ce m-ai descoperit aici tocmai pe mine, ca să mă prăvăleşti într-o astfel de nefericire? Fără îndoială, ai fi găsit în ţară vreo altă femeie, ba chiar mai frumoasă ca mine, care ţi-ar fi dăruit tot atîta plăcere, de vreme ce cauţi în viaţă doar aceste plăceri grosolane: ai fi fost iubit cu credinţă, atîta vreme cît erai lîngă ea; pe urmă, timpul însuşi ar fi mîngîiat-o de absenţa ta, şi ai fi putut-o părăsi, fără să te faci prin aceasta vinovat de înşelăciune sau de cruzime: dar purtarea ta faţă de mine mai curînd te-asemuie unui tiran care-şi urmăreşte neînduplecat victima, decît unui îndrăgostit care-şi dă osteneala să placă.

Ah, de ce atîta cruzime împotriva unei inimi ce îţi aparţine? Văd că e tot atît de uşor să-mi descarc sufletul în faţa ta, pe cît a fost de uşor să mă cucereşti.

Dar şi fără a-ţi mai vorbi de dragostea mea, şi fără să-mi pese că aş face eu însămi ceva neobişnuit, aş fi în stare să-ţi spulber şi alte pricini decît cele pentru care poate m-ai părăsit. Toate mi-ar fi părut neîndestul de întemeiate; nu, pur şi simplu nu existau motive care să mă fi putut îndepărta de tine: tu însă ai folosit cîteva pretexte ce-ţi erau la îndemînă, ca să te întorci în Franţa. Pleca o corabie. De ce n-ai lăsat-o să plece? Îţi scrisese familia... Nu ştii cîte am eu de îndurat din partea familiei mele?

Onoarea ta îţi poruncea să mă părăseşti. Oare am ţinut eu seama de a mea? Erai silit să stai la ordinele regelui tău. Dacă e adevărat ce se spune, el nici nu avea nevoie de serviciile tale şi ţi-ar fi scuzat lipsa.

Ar fi fost o fericire prea mare să rămînem o viaţă împreună; dar dacă ni-era ursită această crudă despărţire, aş avea motiv să mă bucur că nu sînt eu cea necredincioasă; pentru nimic în lume n-aş fi vrut să săvîrşesc eu însămi o faptă atît de urîtă. Mi-ai cunoscut cu adevărat dragostea şi inima pînă în străfund, şi totuşi te-ai putut hotărî să mă laşi pradă chinului fatal

de a şti că nu te mai gîndeşti la mine, decît doar ca să mă jertfeşti pe altarul unei noi pasiuni.

Da, da, te iubesc nebuneşte, şi nu-mi trece totuşi prin minte să mă plîng de inima mea ce nu o pot ține în frîu. Mă deprind să mă las hăituită de ea, dar n-aş putea vieţui fără această fericire ce-o simt în miile mele chinuri şi care stă numai în faptul că — orişice-ar fi — te iubesc.

Dar umilitor mă apasă ura şi scîrba mea față de orice altceva. Familie, prieteni, mănăstirea aceasta, nu le mai pot îndura.

Orice trebuie să văd, orice sînt silită să fac mă umple de dezgust. Pasiunea mea e atît de geloasă de ea însăşi, încît mi se pare că nu pot şi nici nu sînt datoare să fac nimic din ceea ce n-are legătură cu tine. Da, nu-mi pot ierta să nu folosesc pentru tine toate clipele vieţii mele.

Ah, ce m-aş face fără această copleşitoare ură şi dragoste din inima mea? Aş fi eu în stare să trec peste ceea ce mă frămîntă neîntrerupt, ca să duc o viață de tihnă şi de răbdurie îngăduință? Nu, un asemenea gol, o asemenea nesimțire, nu-mi stă în fire.

Toată lumea a băgat de seamă cum m-am schimbat, în gesturi, în întreaga mea ființă. Maica-stareță mi-a vorbit despre starea mea, întîi cu amărăciune, dar pînă la urmă nu fără bunătate. N-aş putea spune ce i-am răspuns, cred că i-am mărturisit totul. Celor mai severe călugărițe starea mea le trezeşte mila, ba chiar le smulge un fel de îngăduință față de mine, cruțîndu-mă cît pot. Nu e nimeni pe care dragostea mea să nu-l fi mişcat, numai tu rămîi cu desăvîrşire nepăsător, îmi scrii epistole atît de reci, şi de-atîtea ori te repeți, pe o jumătate de pagină, încît se vede cît de colo că, plictisit de moarte, nu voiai altceva decît să termini mai repede. Deunăzi, Doña Brites şi-a pus în cap să mă scoată din chilie. Crezînd că-mi poate risipi tristețea, a ținut să se plimbe cu mine pe terasa de unde se vede Mertola. M-am dus cu ea, dar imediat m-au năpădit amintiri atît de dureroase, încît mi-am petrecut tot restul zilei plîngînd. M-a adus înapoi, m-am aruncat pe pat şi mi-au venit în minte o mie de pricini, pentru care n-aş mai putea să sper cît de cît să mă vindec vreodată. Tot ce se face pentru a mă alina îmi măreşte suferința, ba chiar şi în mijloacele folosite descopăr alte noi pricini de întristare. Tocmai acolo — spre Mertola — te-am văzut trecînd deseori, fermecată de ținuta ta; şi eram acolo-n balcon, în ziua fatală, în care am început să-mi dau seama de primele semne ale nefericitei mele iubiri. Aveam sentimentul că țineai să-mi placi, deşi nu mă cunoşteai: căutam să mă conving că, dintre toate cîte eram acolo, mă remarcaseşi numai pe mine. Cînd te-ai oprit în loc, mi-am închipuit că şi ție ți-ar plăcea să te văd mai bine şi să admir îndemînarea cu care dădeai pinteni calului. M-a cuprins spaima cînd ai sărit peste un obstacol mai greu: într-un cuvînt, începusem de pe atunci să iau parte, în taină, la tot ce făceai, simțeam că nu-mi erai indiferent şi credeam că tot ce făceai, făceai pentru mine.

Cunoşti prea bine ce-a urmat după aceste începuturi. Şi deşi nu am

de ce să te cruț, e totuşi mai bine să nu-ți amintesc, altfel vina ta va fi, dacă e cu putință, şi mai mare decît este şi ar trebui să mă mustru că am folosit în zadar atîtea mijloace pentru a te sili să-mi rămîi credincios. Căci nu-mi vei păstra credință. Cum să sper ca scrisori şi reproşuri să poată obține aceea ce n-au putut face, ingratule, dragostea şi dăruirea?

Sînt mult prea sigură de nenorocirea mea. Purtarea ta nedreaptă nu-mi lasă nici cel mai mic temei de îndoială şi trebuie să mă aştept la orice, de vreme ce m-ai părăsit.

Oare vraja ta mă supune numai pe mine şi nu eşti plăcut şi altor ochi? Aş zice că nu mi-ar displăcea de fel ca sentimentele altora să poată îndreptăți oarecum pe ale mele şi aş vrea ca toate femeile Franței să te vadă fermecător, dar nici una să nu te iubească şi nici una să nu-ți placă. Asta e ridicol, o ştiu, şi cu neputință. Oricum ar fi, mi-am dat seama de-ajuns că nu eşti în stare de o dragoste mare; că poți să mă uiți şi fără ajutorul alteia, şi fără o nouă pasiune care să te silească a mă uita. La urma urmei, aş dori să ai un temei rațional... aş fi prin aceasta, desigur, şi mai nefericită, dar n-ai mai fi atît de vinovat față de mine.

Văd şi cum vei trăi în Franța, fără mare plăcere, deşi în cea mai neîngrădită libertate. După lunga ta călătorie, te cuprinde oboseala, nevoia de tihnă şi grija că nu poți răspunde exaltării mele. Nu te teme. Mă voi socoti mulțumită, dacă te voi vedea din timp în timp şi voi şti măcar că sîntem amîndoi în acelaşi loc. Dar poate că mă înşel şi că o altă femeie, dîrză şi rece, obține mai mult de la tine, decît am putut face eu cu toate mărturisirile mele. Nu cumva îți place să fii rău iubit?

Înainte însă de a te lăsa cuprins de o mare patimă, gîndeşte-te bine ce-ar însemna! Să ai mereu înaintea ochilor cît de nemărginită îmi e suferința, cît de fără ieşire situația mea, schimbătoarele mele stări sufleteşti, lipsa de logică din scrisorile mele, mărturisirile mele intime, deznădejdea mea, plîngerile mele împotrivă-ți, gelozia mea... Vai, tu o să te nenoroceşti! Nu voi înceta să te rog să înveți ceva din starea în care mă aflu, pentru ca tot ce îndur din pricina ta, să-ți fie cît de cît de folos. Tu mi-ai mărturisit în taină, acum cinci-şase luni, cu mare sinceritate, că ai iubit o femeie în patria ta. Dacă e aceea care te reține, nu mă cruța şi spune-mi-o, să încetez o dată să mă consum.

O ultimă rază de speranță mai am, dar dacă e fără temei, mai bine să mă lipsesc îndată de ea — şi de mine. Trimite-mi portretul ei şi cîteva scrisori ce ți-a scris. Scrie-mi tot ce spune. Poate să găsesc în ele o pricină de consolare, sau ceva care să mă arunce într-o şi mai adîncă nemîngîiere.

Mi-e cu neputință să mai îndur starea în care mă aflu, orice schimbare ar fi pentru mine o binefacere. Aş dori să am şi portretul fratelui tău şi al cumnatei tale. Tot ce are pentru tine o însemnătate îmi e nesfîrşit de scump, mă simt cum nu se poate mai legată de tot ce ține de tine şi nu mai am nici o putere asupră-mi... Uneori cred că devotamentul meu ar fi

îndeajuns de mare, s-o pot sluji pe aceea pe care o iubeşti. Sînt atît de zdrobită de reaua ta purtare, de dispreţul tău, încît uneori nici nu îndrăznesc să-mi închipui că aş avea dreptul să fiu geloasă, fără să-mi atrag mustrarea ta, ba chiar mă simt serios vinovată că-ţi fac un reproş. Ades sînt convinsă că nu e cazul să-ţi mărturisesc, iarăşi şi iarăşi, ca o nebună, un simţămînt ce nu are preţ pentru tine.

E aici un ofiţer care aşteaptă de mult să-i dau această scrisoare; voiam s-o scriu în aşa fel încît să nu te contrarieze. Dar a ieşit sucită de tot. Închei. Ah, dacă aş putea să închei! Cînd îţi scriu, mi se pare că-ţi vorbesc, mi se pare că eşti măcar cu un fir de păr mai aproape de mine. Prima scrisoare ce va urma nu va fi nici aşa de lungă, nici aşa de neplăcută. O să poţi s-o deschizi şi s-o citeşti liniştit, ţi-o făgăduiesc. Fireşte, la ce bun să vorbesc mereu de o dragoste la care nu ţii de mult. N-o voi mai face.

Peste cîteva zile se împlineşte un an de cînd m-am dat ţie cu totul, fără nici o rezervă. Sentimentele tale îmi păreau a fi foarte puternice şi foarte sincere. Niciodată nu mi-aş fi închipuit că supunerea mea te-ar dezgusta într-atît, încît să fii silit să străbaţi cinci sute de mile şi să te expui chiar unui naufragiu, numai ca să scapi de prezenţa mea: n-am meritat ca vreun om să se poarte astfel cu mine. Poate că-ţi mai aminteşti cît de speriată şi năucită eram; dar nu, te vei feri să-ţi aminteşti de orice lucru ce te-ar face, vrînd-nevrînd, să mă mai iubeşti.

Ofiţerul care îţi va aduce scrisoarea aceasta, îmi trimite pentru a patra oară vorbă că trebuie să plece. Cît de grăbit e! Cu siguranţă că lasă şi el aici încurcată vreo nefericită de fată. Adio. Mă doare mai mult să închei scrisoarea asta decît te-a durut pe tine să mă părăseşti, poate pentru totdeauna. Adio, nu îndrăznesc să-ţi dau o mie de nume dezmierdătoare şi să mă las, fără frîu, în voia pornirilor mele. Te iubesc doar de o mie de ori mai mult decît mi-aş fi putut închipui. Cît de drag îmi eşti, şi ce crud eşti cu mine! Nu-mi scrii, vezi, asta trebuie să ţi-o repet! Iar încep, şi între timp ofiţerul pleacă. Ce-mi pasă, poate să plece, scriu mai mult pentru mine, decît pentru tine. Simt nevoia de o uşurare. O să te sperii văzînd cît de lungă-i scrisoarea şi n-ai s-o citeşti. Ce-am făcut, ca să fiu atît de nenorocită? De ce mi-ai otrăvit viaţa? Vai, dacă m-aş fi născut în altă parte a lumii! Adio, iartă-mă, nu-ţi mai cer să mă iubeşti. Uite ce-am ajuns... Adio.

A TREIA SCRISOARE

Ce-o să se aleagă de mine, ce vrei să fac? Cît de departe sînt de tot ce-aşteptam! Îmi închipuisem că-mi vei scrie din toate locurile pe unde vei trece, că scrisorile tale vor fi lungi; că vei hrăni pasiunea mea cu speranţa

de a te revedea; că încrederea deplină în fidelitatea ta îmi va da un fel de linişte, care să mă facă măcar în stare să-ndur ce mi-e dat, fără a suferi peste măsură; ajunsesem chiar să mă întreb — în treacăt - cum mi-aş putea încorda puterile ca să scap de suferință, în ziua în care aş căpăta siguranța că m-ai uitat cu totul. Absența ta, puținele clipe de evlavie, teama să nu spulber ce mi-a mai rămas din sănătate, prin veghile de noapte şi grijile ce mi le fac, e cea mai slabă perspectivă de a te vedea întors; răceala ta la despărțire, plecarea pentru care nu-mi aduceai decît pretexte atît de neconvingătoare — toate acestea şi o mie de alte prea bune şi prisoselnice pricini păreau să-mi ofere oarecare sprijin, la nevoie. La urma urmei aveam de luptat doar cu mine însămi, dar nu-mi dădeam nicidecum seama cît de slabă sînt, şi nu bănuiam cît voi suferi, cît sufăr azi.

Ah, sînt nespus de vrednică de plîns, pentru că nu pot împărți suferințele mele cu tine şi trebuie să fiu singură de tot în durerea mea. Gîndul acesta mă ucide. Mă îngrozesc de moarte la gîndul că, în toate clipele noastre de fericire, n-a prea intrat din parte-ți vreun simțămînt. Da, acum îmi dau seama cît de falsă ți-era purtarea față de mine; mă înşelai ori de cîte ori mă încredințai că eşti fericit cînd eşti singur cu mine. Numai nestăpânirea cu care te-am asaltat ți-a stîrnit interesul şi patima. Cu sînge rece ți-ai făcut planul cum să mă înflăcărezi. Îmi priveai simțămintele doar ca o izbîndă smulsă de tine; inima ta nu a luat niciodată parte la toate acestea... Oare nu eşti nefericit, şi nu cumva ai atît de puțină delicatețe în tine, încît nu simți nimic altceva din ceea ce-ți dărui? Şi cum se poate să nu fi fost eu în stare, cu toată dragostea mea, să te fac pe deplin fericit? Plîng de mila ta şi numai a ta, pentru bucuriile fără margini de care n-ai avut parte: se vede n-ai *vrut* să le simți. Dacă le-ai fi cunoscut, ai recunoaşte, fără-ndoială, că ele sînt mai adînci decît bucuria de a mă fi dus în ispită şi ai fi avut prilejul să afli că omul este cu mult mai fericit şi simte o emoție mai mare cînd iubeşte el însuşi, decît cînd este doar iubit.

Nu mai ştiu ce sînt, nici ce vreau: sînt sfîşiată de o mie de chinuri contradictorii. Se poate închipui o mai jalnică situație? Te iubesc nespus şi țin prea mult să te cruț, ca să vreau să te văd cutremurat de aceeaşi nebunie... M-aş omorî, sau nici măcar n-ar mai fi nevoie s-o fac, aş muri de durere de-aş fi convinsă că tu nu-ți afli nicicum liniştea, că viața ta e doar iritare şi tulburare, că lacrimile tale nu seacă şi ți-e silă de toate. Abia pot purta suferințele proprii, cum aş îndura pe deasupra şi durerea ce mi-ar pricinui-o suferința ta, pe care aş simți-o de o mie de ori mai mult?

Şi totuşi nu mă pot nici măcar hotărî să doresc ca tu să nu te mai gîndeşti la mine; îți mărturisesc deschis, sînt geloasă pînă la nebunie pe tot ce te bucură, pe tot ce afli acolo, în Franța, după gîndul şi placul inimii tale.

Nu ştiu de ce îți scriu. Ție, cel mult, îți va fi milă de mine, o văd prea bine, şi nu-mi trebuie mila ta... Mă răzvrătesc împotriva mea însămi, cînd cuget cît ți-am jertfit: mi-am pierdut bunul nume, m-am expus mîniei

familiei mele, asprimei legilor noastre față de călugărițe şi, în sfîrşit, nerecunoştinței tale, pe care o socotesc cea mai mare din toate nenorocirile mele.

Totuşi, îmi dau limpede seama că remuşcările mele nu sînt chiar atît de adînci, că aş fi putut înfrunta, din dragoste pentru tine, primejdii şi mai mari, şi simt în mine o tragică satisfacție că mi-am pus în joc şi viața, şi onoarea. Nu trebuia să-ți dărui tot ceea ce aveam mai de preț? Şi nu trebuie, în fond, să fiu mulțumită că l-am folosit aşa cum am făcut-o? Mi se pare mereu că nu sînt de-ajuns de grele nici suferințele, nici prea marea-mi iubire, deşi n-am, din păcate, motive să fiu mulțumită de tine. Mai trăiesc încă, eu, necredincioasa, şi fac tot atîta ca să-mi păstrez viața, pe cît fac să mi-o pierd. Mor de ruşine. Totuşi, deznădejdea mea se oglindeşte numai în scrisorile mele. Dacă te-aş iubi aşa cum ți-am jurat-o de mii de ori, nu ar fi trebuit să fiu moartă de mult? Te-am înşelat. E rîndul tău să te plîngi. Vai, de ce nu te plîngi? Te-am văzut plecînd, nu mai am nici o speranță că vei reveni vreodată, şi tot mai respir. Te-am înşelat, te rog iartă-mă. Tu însă nu ceda. Fii aspru cu mine, socoteşte prea slabe simțămintele mele. Fii tot mai greu de mulțumit. Spune-mi că vrei să mor din dragoste pentru tine. Te implor să mă ajuți măcar astfel, ca să-mi pot învinge slăbiciunea femeiască şi, din adevărată deznădejde, să pun capăt nehotărîrii mele.

Un sfîrşit tragic te-ar sili, fără îndoială, să te gîndeşti adesea la mine, amintirea mea ți-ar fi scumpă, neobişnuitul unei astfel de morți poate că te-ar mişca mai mult. Şi n-ar fi într-adevăr mai bine aşa, decît să trăiesc în starea în care m-ai prăvălit? Adio, aş vrea să nu te fi cunoscut niciodată. Ah, dar nici asta n-o doresc cu adevărat, ştiu prea bine, în timp ce îți scriu, că prefer să fiu nefericită în dragostea mea pentru tine, de cît să nu te fi cunoscut niciodată.

De aceea nu cîrtesc şi sînt împăcată cu trista mea soartă, de vreme ce n-ai vrut să o faci mai bună. Adio, făgăduieşte-mi să mă plîngi cu duioşie, dacă voi muri de durere; fie ca cel puțin statornicia dragostei mele să-ți răpească plăcerea şi interesul pentru orice altceva. Atît mi-ar ajunge, ca să mă simt mîngîiată; dacă tot trebuie să renunț pentru totdeauna la tine, cel puțin să nu te las alteia. Şi apoi, să fii tu atît de crud, încît să te slujeşti de deznădejdea mea, ca să apari altora şi mai vrednic de dragostea lor, arătîndu-le că ai putut insufla cea mai mare iubire din lume? Încă o dată — adio. Scrisorile pe care ți le scriu sînt prea lungi, nu te cruț îndeajuns, iartă-mă; sper că vei fi îngăduitor cu o biată ființă ce nu mai răspunde de faptele ei şi care, după cum ştii, nu era aşa înainte de a te fi iubit. Adio, cred că vorbesc prea mult de starea de neîndurat în care mă aflu; dar în fundul inimii mele îți mulțumesc pentru deznădejdea ce mi-o pricinuieşti şi nu am decît dispreț pentru liniştea în care am trăit înainte de a te fi cunoscut. Adio, dragostea mea creşte din clipă în clipă. Şi cîte lucruri încă n-aş mai avea să-ți spun...

A PATRA SCRISOARE

Găsesc că supun la cea mai mare tortură simțămintele inimii mele, descriindu-ți-le şi făcîndu-ți-le cunoscute. Ce fericire ar fi pentru mine dacă le-ai putea ghici doar după tăria propriilor tale simțăminte! Dar nu mă pot lăsa în nădejdea ta şi nu mă pot reține să nu-ți spun (chiar dacă sînt în stare să redau toată violența simțirii mele) că n-ar trebui să te porți față de mine aşa de rău, cum o faci prin uitarea ta, ce mă duce la deznădejde, iar pentru tine însuți e o ruşine. Am cel puțin dreptul să sper că-mi îngădui să-mi plîng nefericirea, pe care o prevedeam cînd te-am văzut hotărît să mă părăseşti. M-am înşelat, o văd limpede, crezînd că te vei purta cu mine mai cinstit decît se întîmplă de obicei; prea marea mea iubire m-a făcut, pesemne, incapabilă de orice fel de bănuieli, şi ar fi meritat, la urma urmei, o fidelitate mai mult decît obişnuită. Dar pornirea ta de a mă trăda e atît de puternică, încît precumpăneşte dreapta prețuire a tot ce am făcut pentru tine. Aş fi destul de nefericită dacă m-ai iubi doar pentru că eu te iubesc; aş fi vrut ca totul să izvorască din înclinarea ce-o simțeai pentru mine. Dar sînt atît de departe chiar şi de acea stare de lucruri încît, iată, au trecut şase luni de cînd n-am primit nici o scrisoare din parte-ți. Toată nefericirea mea trebuie s-o pun numai pe seama simțămîntului orb ce m-a împins către tine. N-ar fi trebuit să prevăd că tot norocul meu avea să-nceteze mai curînd decît dragostea mea? Îmi puteam oare închipui că vei rămîne toată viața în Portugalia, că vei renunța la patria ta, la cariera ta, numai şi numai pentru mine? Nu există nici o alinare pentru suferința mea, iar amintirea fericirii îmi face deznădejdea şi mai deplină. Tot dorul meu să fie oare în adevăr zadarnic? N-am să te mai văd niciodată aici, în odaia mea, înflăcărat, vrăjit, aşa cum erai? Vai, vai, vreau să mă conving că toată emoția ta, care m-a făcut să-mi pierd capul şi mi-a cucerit inima, era stîrnită numai de dramul de poftă, şi a încetat o dată cu el. În acele clipe de prea mare fericire ar fi trebuit să mă pot folosi de rațiunea mea, ca ea să îngrădească trista măsură a desfătării mele, făcîndu-mă să prevăd cîte ceva din aceea ce îndur acum. Dar eu mă dăruiam cu totul ție, fără să mă pot gîndi la nimic din ceea ce mi-ar fi înveninat plăcerea şi m-ar fi oprit să mă bucur fără margini de dovezile arzătoare ale pasiunii tale. Prea mă simțeam fericită că sîntem împreună, ca să-mi fi putut închipui că într-o zi vei pleca şi nu vei mai fi lîngă mine. Totuşi, îmi amintesc, uneori ți-am şi spus-o, că mă vei duce la pierzanie. Dar teama îmi trecea repede, ba chiar îmi făcea plăcere s-o înlătur, de dragul tău, şi să mă las în voia farmecului şi a jurămintelor tale false. Cunosc prea bine mijlocul de a pune capăt suferințelor; aş scăpa de ele în clipa cînd nu te-aş mai iubi. Dar ce mijloc e acesta? Nu, mai bine să

sufăr mereu, decît să te uit. Vai, dar sînt oare în stare? Nu mă pot învinui că aş fi dorit măcar o singură clipă să nu-ți mai port dragoste. Tu eşti mai de plîns decît mine căci e mai bine să înduri tot ce îndur eu, decît să te cufunzi în plăcerile trecătoare ce ți le dăruiesc amantele tale din Franța. Nu te invidiez pentru nepăsarea ta, mi-e milă de tine. Aş vrea totuşi, să ştiu dacă m-ai uitat de tot. Sînt mîndră că, fără mine tu nu poți simți plăcere deplină. Şi totuşi, frămîntările mele mă fac mai fericită ca tine.

De la plecarea ta, m-au făcut portăreasa mănăstirii noastre; toți cei care mi se adresează mă socotesc nebună; nu ştiu ce le răspund; călugărițele trebuie să aibă la fel de puțină minte ca mine, de vreme ce şi-au închipuit că aş fi în stare să iau seama la ceva. O, cum îi invidiez pe Manoel şi Francisco, fericiții de ei! De ce nu pot fi mereu lîngă tine, ca dînşii? Te-aş fi urmat şi, Dumnezeu mi-e martor, nimic nu mi-ar fi fost mai uşor decît să te slujesc mai bine ca ei.

N-am nici o altă dorință pe lume, decît să te revăd. Cel puțin nu mă uita. M-aş mulțumi să-ți aminteşti de mine, dar nici de asta nu sînt sigură. Pe vremea cînd te vedeam în fiece zi, visam cu totul altceva decît această fărîmă de amintire, dar tu m-ai dresat în aşa fel, încît să mă supun voinței tale. Şi totuşi nu regret că te-am adorat. Sînt bucuroasă că mi-ai ieşit înainte, cu puterea ta de seducție. Toată cruzimea plecării tale — poate pe veci — nu e în stare să frîngă elanul dragostei mele: vreau s-o ştie toată lumea, şi nu o tăinuiesc, sînt fericită că am făcut tot ce-am făcut pentru tine, împotriva a tot ce se cade, a tuturor datinelor. De cînd am început să te iubesc, onoarea şi religia mea constau numai în a te iubi fără margini.

Nu-ți spun toate astea, ca să te simți obligat să-mi scrii. Te rog să nu faci nimica silnic... Nu țin decît la ceea ce ai face din propria ta pornire şi refuz toate dovezile de dragoste pe care ai fi mai curînd înclinat să le înăbuşi în tine. Dacă ți-e mai plăcut să nu te oboseşti cu scrisul, îmi va face plăcere să te iert. Pornirea mea de a-ți ierta orice-ai săvîrşi nu are margini.

Un ofițer francez mi-a vorbit azi, de milă, trei ore în şir, despre tine, şi mi-a spus că Franța ar fi încheiat pace. Dacă e aşa, n-ai putea veni să mă iei cu tine în Franța? Dar nu o merit — fă cum crezi cu cale, dragostea mea nu mai depinde de felul cum te porți cu mine.

De cînd ai plecat, nu mai am nici o clipă bună, nimic nu-mi face bine, afară de numele tău ce-l rostesc de o mie de ori pe zi. Unele călugărițe cunosc starea de plîns în care m-ai adus şi vin adesea să-mi vorbească de tine. Părăsesc cît se poate de rar chilia în care tu ai intrat de atîtea ori; zăbovesc mereu în fața chipului tău, care mi-e de o mie de ori mai scump decît viața. Asta îmi dă un dram de fericire, dar îmi pricinuieşte şi multă jale, cînd mă gîndesc că nu te voi revedea niciodată poate. Pentru numele lui Dumnezeu, să fie cu putință să nu te mai văd niciodată? M-ai părăsit pentru totdeauna? Sînt desperată... Sărmana ta Mariana nu mai e în stare de nimic, ea încheie această scrisoare, simțind că-şi pierde cunoştința. Adio,

adio. Fie-ți milă de mine.

A CINCEA ŞI ULTIMA SCRISOARE

Îți scriu pentru ultima oară... Şi sper că vei înțelege din deosebirea de ton şi din felul scrisorii că, în sfîrşit, ai izbutit să mă convingi că nu mă mai iubeşti aşa că nici mie nu-mi mai e îngăduit să te iubesc.

Îți voi trimite cu primul prilej tot ce mai am de la tine. Nu fi îngrijorat că-ți scriu; nici măcar numele tău nu-l voi scrie pe pachet. Am rugat-o pe Doña Brites să facă toate cele de trebuință; ea e confidenta mea obişnuită; fireşte, în chestiuni de cu totul altă natură, mă pot bizui pe dînsa mai mult decît pe mine însămi. Ea va face tot ce trebuie, ca să pot fi sigură că portretul şi brățările ce mi le-ai dat vor ajunge în adevăr în mîinile tale.

Dar atît să ştii: mă simt, de cîteva zile, în stare să ard şi să rup aceste dovezi ale dragostei tale, oricît îmi erau de scumpe; numai că ți-am arătat, din păcate, atîta slăbiciune, încît nici nu-ți va veni să crezi că am fost în stare de acest act ce le depăşeşte pe toate... Din durerea ce mi-a pricinuit-o despărțirea de ele caut totuşi să storc o anume satisfacție, iar ție să-ți pricinuiesc măcar un pic de necaz.

Mărturisesc, spre ruşinea ta şi a mea, că țineam la aceste nimicuri mai mult decît aş fi vrut s-o ştii; a trebuit să judec iarăşi şi iarăşi tot ce am trăit, ca să mă pot despărți de fiecare în parte; şi asta într-un moment cînd mă felicitam că m-am eliberat, în sfîrşit, de tine. Dar ce nu izbuteşti cînd îți stau la îndemînă temeiuri fără de număr? Am predat totul Doñei Brites. Doamne, cîte lacrimi am vărsat pînă ce m-am hotărît! Tu nici nu-ți poți închipui miile de şovăieli ce pot frămînta pe cineva în starea mea, şi eu, desigur, n-am de gînd să ți le-nşir în scrisoare... Am rugat-o să nu-mi vorbească niciodată de asta şi să nu-mi mai arate aceste lucruri, nici dacă eu însămi aş cere să le mai văd încă o dată; nici nu vreau să ştiu cînd îți vor fi trimise.

Îmi dau seama cît de nemăsurat de adîncă era dragostea mea, abia acum cînd trebuie să fac atîtea sforțări, ca să mă vindec de ea; şi cred că niciodată n-aş fi avut curajul să le fac, dacă aş fi putut prevedea ce cumplit de greu îmi va fi. Oricum, ar fi fost un chin mai mic să te iubesc mai departe, cu toată lipsa ta de recunoştință, decît să renunț pentru totdeauna la tine. Mi-am dat seama că nu țin atît de mult la tine, cît la propria mea pasiune; am ajuns să te urăsc pentru purtarea ta jignitoare, şi totuşi e de mirare cît m-a durut să lupt împotriva pasiunii mele...

Obişnuita mîndrie de femeie nu mi-a slujit la nimic, în ceea ce aveam să hotărăsc împotriva ta. Ah, cu disprețul tău mă şi obişnuisem! Ura şi gelozia ce poate le-ar fi trezit în mine înclinația ta pentru o alta, încă le-aş fi

putut îndura. Cu ele aş fi fost totuşi în stare să lupt. Dar ceea ce nu pot să îndur e indiferența ta. Din neruşinatele asigurări de prietenie şi din frazele goale ale ultimei tale scrisori, mi-am putut da seama că le-ai primit pe toate ale mele; şi le vei fi citit — Dumnezeu ştie — fără nici un fior de emoție în inima ta. Ingratu-le — şi eu care sînt încă atît de proastă, încît să-mi pară rău că nu mai pot cel puțin crede că nu le-ai primit!

Sinceritatea ta! O urăsc! Oare eu te-am rugat să-mi spui deschis adevărul? Nu mi-era îngăduit să-mi păstrez sentimentele? Era deajuns să nu-mi scrii. Nu țineam de loc să mă lămureşti. Să nu mă simt nenorocită, cînd văd că tu socoteşti de prisos să mă mai amăgeşti, iar eu nu mai sînt în stare să te scuz? Îmi dau seama acum, s-o ştii, că nu eşti demn de simțămintele mele, văd acum tot ce e rău şi josnic în tine.

Dar te conjur (dacă pentru tot ce am făcut pentru tine, merit să ții cît de cît seama de o rugă fierbinte din parte-mi), te conjur: nu-mi mai scrie şi ajută-mă să te uit cu desăvîrşire. Dacă-mi vei da de ştire că scrisoarea aceasta ți-a pricinuit vreo neplăcere, aş fi în stare să te şi cred. Pe de altă parte, tare mă tem că m-aş întrista şi chiar mînia, dacă aş afla că ai fost pe de-a-ntregul împăcat cu ceea ce-ți scriu; s-ar putea să mă aprind din nou.

Să nu-ți mai pese, deci, de ceea ce fac; oricum ai spune-o, mi-ai răsturna hotărîrile toate! Nu vreau să ştiu ce-ai simțit citind scrisoarea de față: nu tulbura o stare de spirit la care mă silesc să ajung. Ajungă-ți, zic eu, nenorocirea pricinuită pînă acum.

Orice te-ar fi împins să mă nenoroceşti, lasă-mi acum îndoiala; nădăjduiesc să trag din ea un fel de liniştire. Îți făgăduiesc să nu te urăsc; cred prea puțin în forța simțămintelor, ca să mă las în voia lor. De altfel, sînt sigură că s-ar mai putea ivi un amant mai credincios decît tine. Dar vai, ar fi vreunul în stare să-mi inspire dragoste? Mă va putea interesa oare pasiunea altcuiva? A mea, spre pildă, nu te-a mişcat de loc. Şi mi-am putut da seama că nici o inimă nu mai poate trece peste ceea ce pentru prima dată a trezit-o şi i-a dezvăluit forțele necunoscute. Toate impulsurile ei se îndreaptă spre idolul ce şi l-a creat; primele răni nu pot fi vindecate, nici uitate ca şi cum n-ar fi fost; pornirile ce o susțin şi se străduie s-o umple şi s-o liniştească, zadarnic caută să redea sentimentului ei o tărie pe care n-o mai găseşte; ea caută plăcerile, fără a dori cu adevărat să le găsească, şi ele-i slujesc, pînă la urmă, doar drept dovadă că nimic nu-i este scump pe lume decît durerea de neuitat.

Cît de mult mi-a fost dat să învăț din nedeplinătatea şi tristețea unei legături ce nu durează veşnic, şi din soarta fatală a unei mari iubiri, cînd nu e împărtăşită! Ce soartă oarbă şi crudă ne urmăreşte şi ne împinge întotdeauna spre acei ce nu pot iubi decît pe altcineva?

Să zicem că aş avea dreptul să aştept o nouă legătură ce mi-ar aduce puțină uitare şi că aş întîlni într-adevăr un bărbat în care să mă pot încrede: mi-e atît de milă de mine, încît ar trebui să-mi fac cele mai aspre mustrări

să-l aduc, fie şi pe cel din urmă şi mai neînsemnat om, în starea în care m-ai adus tu. Şi chiar dacă, printr-o întorsătură neaşteptată, aş fi în stare s-o fac, tot n-aş avea inima să mă răzbun atît de crunt pe tine, deşi nu sînt cîtuşi de puțin datoare să te cruț.

Acum încerc să te scuz; înțeleg că o călugăriță nu e prea potrivită pentru dragoste. Deşi, dacă ar fi vorba de a alege cu oarecare chibzuință iubita, călugărițele pare-mi-se că ar trebui preferate altor femei: pe ele nimic nu le împiedică să se gîndească neîntrerupt la pasiunea lor; gîndurile nu li se împrăştie între miile de lucruri care distrează şi preocupă necontenit femeile libere. Căci oricum nu e plăcut să ştii că aceea pe care o iubeşti este neîncetat absorbită de mii de fleacuri, şi înseamnă că n-ai nici un pic de simțire dacă poți răbda ca ea să-ți vorbească mereu de sindrofii, de rochii şi de plimbări. Să ai necontenit prilej de noi gelozii, căci femeile acelea trebuie, prin însăşi firea lucrurilor, să fie atente şi prevenitoare cu o mulțime de oameni, şi gata oricînd să intre în vorbă cu ei. Cine poate fi sigur că toate aceste prilejuri nu le fac nici o plăcere? Că toate acestea sînt un martiriu, la care se supun doar în silă şi nu de bună voie? Şi cîte bănuieli nu le poate trezi un iubit, care nu le-ar cere socoteală şi ar lua de bun, cu seninătate, tot ce i-ar povesti ele, şi ar privi calm şi încrezător cum îşi văd de îndatoririle lor...

Dar nu țin să-ți dovedesc, cu motive temeinice, că trebuie să mă iubeşti; acestea sînt mijloace mult prea slabe; am folosit eu, la timpul meu, altele mai bune şi tot n-au ajutat la nimic. Îmi cunosc prea bine soarta, ca să mai încerc s-o schimb. Voi fi nefericită toată viața; nu eram oare şi atunci cînd te vedeam zi de zi? Muream aproape de teamă că ai putea să nu-mi fii credincios, voiam să te văd în fiece clipă, şi asta era cu neputință. Tremuram pentru tine, cînd intrai în mănăstire; şi cînd erai plecat cu oastea, simțeam că mor. Mă scotea din fire gîndul că nu sînt mai frumoasă şi mai vrednică de tine. Îmi părea rău de obîrşia mea modestă. Adesea îmi închipuiam că înclinația pe care, după cît se părea, o aveai pentru mine, ți-ar putea într-un fel dăuna. Socoteam că nu te iubesc îndeajuns. Mă temeam, pentru tine, de mînia familiei mele — într-un cuvînt, eram într-o stare tot atît de vrednică de milă ca aceea în care mă aflu azi.

Dacă mi-ai fi dat, de cînd eşti plecat din Portugalia, vreun semn de dragoste din parte-ți, aş fi făcut totul ca să scap de aici, travestită, şi te-aş fi căutat. Dumnezeule, ce soartă m-ar fi aşteptat dacă, după sosirea mea în Franța, n-ai mai fi vrut să ştii de mine! Ce decădere fără leac! Ce culme a ruşinii pentru familia mea, pe care o iubesc mult, de cînd nu te mai iubesc pe tine.

Vezi, judec cu deplină răceală, că aş fi putut fi şi mai de plîns decît sînt. Aceasta înseamnă că, măcar o dată în viață, judec înțelepțeşte. De-ți place ori nu că mă reculeg, de eşti ori nu mulțumit de mine — nu vreau să ştiu; te-am mai rugat şi te rog încă o dată stăruitor să nu-mi scrii.

Încă n-ai ajuns să-ți dai seama cum te-ai purtat cu mine? Nu te gîndeşti nici o dată că ai față de mine mai multe îndatoriri decît față de oricine altul pe lume? Te-am iubit ca o nebună. Cum am călcat totul în picioare! Nu te-ai purtat ca un om de onoare. Pesemne că nu ți-am plăcut, de vreme ce dragostea mea nu te-a tras în păcat. Şi ce mi-a plăcut la tine erau lucruri foarte oarecari. De fapt, ce anume ai făcut de dragul meu? Ce ți-ai jertfit pentru mine? Nu alergai în acelaşi timp după alte o mie de plăceri? Ai renunțat la joc sau la vînătoare? Nu ai fost tu cel dintîi care a plecat cu oastea, şi nu te-ai întors tu mai tîrziu decît toți ceilalți? Te-ai expus, fără nici o nevoie, celor mai nebuneşti primejdii, oricît te rugasem să te fereşti, de dragul meu. Aveai mare vază în Portugalia şi totuşi n-ai întreprins nimic ca să te strămuți aici. O scrisoare a fratelui tău a fost deajuns ca să pleci, fără să stai o clipă la îndoială. Şi a trebuit să mai aflu, pe deasupra, că în timpul călătoriei erai cît se poate de bine dispus!

Într-adevăr, mărturisesc că nu văd nici o ieşire, decît să te urăsc de moarte. Dar eu însămi am făcut totul, ca să atrag nenorocirea asupră-mi. Prea sinceră, te-am obişnuit de la început cu o prea mare pasiune; cine vrea să se facă iubită trebuie să folosească mai multă artă; să găsească, dibace, mijloacele care înflăcărează; numai cu dragostea, încă nu cîştigi dragostea. Urmăreai să te iubesc, acesta ți-era planul; şi, o dată hotărît, n-ai vrut să mai ştii de nimic ce te-ar fi împiedicat să-l aduci la îndeplinire. Te-ai fi hotărît, la urma urmei, să mă şi iubeşti, dacă ar fi fost nevoie de asta; ți-ai dat însă repede seama că poți ajunge la țintă şi fără să mă iubeşti, că nici nu era nevoie de aşa ceva. Ce ticăloşie! Crezi că e atît de simplu că m-ai înşelat fără teamă de pedeapsă? Dacă s-ar întîmpla să mai calci vreodată pe pămîntul acestei țări, fii sigur că te voi da pradă răzbunării familiei mele.

Am trăit multă vreme într-o uitare de toate, într-o idolatrie oarbă, a cărei amintire mă înfioară. Remuşcările mă urmăresc cu o străşnicie de neîndurat. Mă cutremur de ruşinea crimei ce m-ai făcut s-o săvîrşesc şi, din păcate, patima ce mă împiedica să-i măsor gravitatea s-a stins şi ea. Cînd îmi voi recăpăta liniştea? Cînd voi scăpa o dată de acest chin? Şi totuşi, crede-mă, nu-ți doresc nici un rău, ba chiar m-aş resemna, fără murmur, să te ştiu fericit. Dar, pentru Dumnezeu, dacă ai inimă, cum ai mai putea fi fericit?

Îți voi mai scrie încă o scrisoare, ca să-ti arăt că m-am liniştit, poate, peste cîtva timp. Îmi va face plăcere să-ți reamintesc josniciile tale, îndată ce nu-mi vor mai pricinui atîta durere; şi dacă voi fi reuşit, în fine, să-ți spun că te disprețuiesc, că pot vorbi nepăsătoare de felul cum m-ai înşelat, că nu mai simt nici o durere, şi că mi-amintesc de tine doar întîmplător.

Trebuie totuşi să recunosc că te simțeam mai sus decît mine şi că mi-ai deşteptat în inimă o patimă ce m-a făcut să-mi pierd rațiunea; dar prea mîndru de asta, nu văd de ce ai fi. Eram tînără, încrezătoare, închisă din copilărie la mănăstire. Oamenii pe care îi vedeam nu erau prea atrăgători.

Lucruri atît de frumoase cum mi le înşirai, nu auzisem nicicînd. Mi se părea că ție îți datorez însuşirile şi frumusețea, ce mi le-ai descoperit şi de care am ajuns să-mi dau seama eu însămi. Se vorbea bine de tine. Toată lumea îți ținea partea. Tu făceai tot ce era nevoie ca să trezeşti în mine dragostea; dar m-am scuturat, în sfîrşit, de această vrajă; tu singur mi-ai fost de mare ajutor s-o pot face, şi nu-ți ascund că aveam grozavă nevoie să mă ajuți. Scrisorile tale ți le înapoiez, numai ultimele două vreau să mi le păstrez cu grijă şi să le citesc din timp în timp, poate mai des încă decît le-am citit pe cele dintîi; ele mă vor feri de orice slăbiciune. Scump am plătit aceste epistole. M-aş fi simțit fercită să-mi fi fost îngăduit doar să te pot iubi mai departe. Văd că mă preocupă mult prea mult reproşurile mele şi necredința ta; să ştii însă, am făgăduit să mă liniştesc şi voi izbuti, ori dacă nu, voi recurge la un alt mijloc, care te va mîhni prea puțin, cînd îl vei afla... Dar nu-ți mai cer nimic... Sînt o proastă că stau şi repet mereu acelaşi şi acelaşi lucru. Să renunț la tine, să nu mă gîndesc la tine, iată tot ce am de făcut. Cred chiar că nu-ți voi mai scrie. La urma urmei, sînt eu datoare să-ți dau socoteală despre tot ce simt?